

XII Mokslo ir kūrybos simpoziumas: testinimo tradicijos

Pranas Jurkus

Pirmojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo organizatoriai. Komiteto pirmininkas Bronius Nainys (viduryje), programos kūrėjas iš kairės: dr. Arvydas Klieris ir prof. dr. Algirdas Avizienis.

Mokslas lietuvių tautoje yra įleidęs gilius šaknis. Mokykla visais laikais buvo lietuvių tautinės dvasios židinys. Mokslas suteikia bei perduoda ateities kartoms gyvenimo ir kūrybos kėlrodį. Nuo seniausių laikų, o itin devynioliktojo šimtmečio gale, lietuviai stipriai įvairiais būdais siekė mokslo, nepaisant nepalankių sąlygų ir sunkumų. Tas jų siekis — mokytis, išieiti mokslus ir tuomet susikurti geresnę ateitį sau bei visai lietuvių tautai, tebesitęsiant iki šių laikų. Darbu, mokslu ir pasiaukojimu lietuvis kovojo, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos valstybę. Pirmosios nepriklausomybės metais ir mokslas ir kūryba Lietuvoje sparčiai kopė į aukštumas. Del Antrojo pasaulinio karo įvykių tauta buvo suskaldyta.

Penkiasdešimt metų sovietų okupacijos pavergtose Lietuvoje mokslas ir kūryba tarnavo daugiau okupantui, diriguojant iš Maskvos. Tuo tarpu lietuviai, išblaškyti po viso pasaulio šalis, mokslo šaltinius rado laisvuose Vakarų kraštuose. Ir, nepaisant nepalankių aplinkybių, su dideliu entuziazmu ieškojo būdų mokytis, siekė mokslo viršūnių. Išeivijų stovyklose įsikūrusios vargo mokyklos, gimnazijos, kaip ir Pabaltijo universitetas, suteikė tas galimybes daugeliui, nevien užbaigti pradinį, aukštąjį mokslą, bet ir pasireikšti mokslo bei kūrybos horizontuose.

Atsirado nauja mokslininkų karta. Atėjo laikas ieškoti naujų forumų mokslininkams išreikšti savo talentus, pasikeisti rezultatais ir kopti į aukštesnės mokslo bei kūrybos sferas.

Reikalas iššaukė mintį organizuoti atitinkamą forumą — kongresą. Kuomet 1968 m.

Cleveland, OH. vyko Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos suvažiavimas, gausus susirinkusių jaunų akademikų būrys nusprendė kitais metais surengti kūrybos savaitę. Taip mokslo ir kūrybos žmonės susivienijo į visumą, vadinamą — mokslo ir kūrybos simpoziumu.

Priminti pavergtą kraštą

Pradžią buvo sunki ir komplikuota. Reikėjo žymių asmenų, kurie imtųsi šitokio masto organizacinio darbo. Idėja virto realybe. Pirmasis mokslo ir kūrybos simpoziumas (MKS) įvyko 1969 m. lapkričio 26–30 d. Čikagoje. Šis istorinis įvykis buvo skirtas 400 metų mokslo sukakčiai Lietuvoje paminėti. Simpoziumo programos pirmininku buvo prof. dr. Algirdas Avizienis, vicepirmininku dr. Arvydas Klieris, o organizacinio komiteto darbu vadovavo inž. Bronius Nainys. MKS dalyvavo įvairiausių mokslo šakų lietuvių specialistai, siekdami tarpusavyje pasikeisti informacija bei praplėsti profesinį akirašį. Nemažesnis tikslas — priminti pavergtą kraštą ir kelti Lietuvos nepriklausomybės idėją. Simpoziumas buvo sėkmingas ir organizacinio komiteto pirmininkas inž. B. Nainys kalbėjo: „Vargu, ar šiandien būtų galima apibendrinti įvykio rezultatus, nes tik ateitis parodys jų reikšmę visa plotme“. Neliko abejonės, kad MKS reikia rengti ir ateityje.

Po ketverių metų antrojo MKS „Kvieslyje“ rašyta: „Vis plačiau po pasaulį išsiskleidant lietuviams, jaučiamas gyvo tarp jų bendradarbiavimo poreikis, siekiant sustiprinti tarpusavio ryšį, pasidailinti savo patirtimi ir mokslo

laimėjimais“. Simpoziumas tapo surengtas 1973 m. lapkričio 21–25 d., vėl Čikagoje, ir skirtas lietuvių išeivijos organizuoto gyvenimo JAV šimtmečiui paminėti. Programos pirmininkas buvo dr. Vytautas Vardys, organizaciniam komitetui vadovavo inž. Jonas Jukūnas. II MKS jau igavo daugiau tradicinio pobūdžio renginį, kuriam pritarė lietuvių visuomenė ir rėmėjais tapo Lituanistikos institutas, ALIAS (Amerikos Lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga) ir Amerikos Lietuvių gydytojų sąjunga, o globėjo JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba.

Pasisekimas užtikrino testinumą

Tretysis MKS vėl vyko Čikagoje 1977 m. lapkričio 24–27 d. Ieškant finansinių lengvatų, simpoziumo organizacija buvo inkorporuota Illinois valstijoje ir gautas atleidimas nuo federalinių mokesčių. Mokslinei programai vadovavo dr. Kazys Ambrozaitis, o organizaciniam komitetui — dr. Rimvydas Šilbajoris. Simpoziume pranešimus skaitė 100 lietuvių mokslininkų, inžinierių, architektų ir kt. Pasisekimas užtikrino tradicijos tęsimą. III MKS tarybos pirmininkas dr. R. Šilbajoris tuomet kalbėjo: „Dalinamės su tauta savo mokslinio bei kūrybinio darbo ieškojimais, tikimės tuo patį sutvirtinti ir atnaujinti šiltes bei glaudžius santykius tarp lietuvių mokslininkų ir plačios tautos bendruomenės, kuriais visuomet pasižymėjo mūsų išeivijos gyvenimas“.

1981 m., lapkričio 25–29 d. įvykęs, VI MKS tapo savo forma ir turiniu platesnės apimties renginys. Simpoziumo tarybos pirmininkas — arch. Albertas Kerelis, mokslinės programos pirmininkas — dr. Pranas Zundė, organizacinio komiteto pirmininkas — inž. Juozas Rimkevičius. Pranešimus skaitė daugiau nei šimtas mokslininkų. Simpoziumo metu vyko ir daug kitų parengimų bei parodų: Birutės Saldukienės suruošta gintaro dirbinių, Zitės Sodeikienės — Amerikos lietuvių dailininkų darbų, Birutės

Tamulynaitės organizuota lietuviškų knygų, ALIAS paroda, parengta Viktoro Jautoko, B. Saldukienės parengta Lietuvos žemėlapių paroda. Simpoziumo renginys užbaigtas Irenos Kerelienės globojamu, Literatūros ir dramos vakaru, kurio metu buvo įteikta Kotrynai Grišaitytei Lietuvių rašytojų draugijos premija už jos eilių rinkinį ir parodyta Vinco Krėvės-Mickevičiaus drama „Raganius“, kurią režisavo Jonas Kelečius.

Kas ketveri metai tradicija kartojosi ir, nėra abejonės, kad renginys patrauklus bei laukiamas ne tik mokslininkų, bet ir plačios visuomenės.

Glaudinant bendravimą su tauta

VMKS įvyko 1985 m. lapkričio 27–gruodžio 1 d. Čikagoje. Simpoziumo tarybos pirmininkas buvo inž. Juozas Rimkevičius, mokslinės programos vadovas dr. Jonas Bilėnas, organizacinio komiteto pirm. inž. Ramojus Vaitys. Pasaulinėje politikoje jautėsi permainų nuotaika. Simpoziumas skirtas Išeivijos lietuvių kultūrinei ir visuomenei veiklai, glaudinant bendradarbiavimą su Lietuva. Plenarinės sesijos šio tema buvo plačiai nagrinėjama. Simpoziumo eiga vyko 76-iose sesijose, perskaityta 240 pranešimų. Rašytoja Nijolė Jankutė-Užubalienė spaudoje rašė: „Visas Mokslo ir kūrybos simpoziumas, tartum magnetas, sutraukė iš įvairiausių kraštų mūsų šviesiausius, meniškiausius ir veikliausius jėgas“.

Su laisvėjiančios tėvynės nuotaika

1989 m. lapkričio 22–26 d., Čikagoje vyko jau VI MKS. Simpoziumo tarybos pirmininkas — arch. Albertas Kerelis, programos komiteto pirmininkas dr. Rimvydas Vaicaitis, organizacinio komiteto pirmininkas inž. Leonas Maskaliūnas. Šis simpoziumas ypatingas tuo,

XI Mokslo ir kūrybos simpoziume (Šiaulių universitete). Iš kairės: arch. Albertas Kerelis, prof. Aloyzas Gudavičius, dr. Vytautas Narutis, inž. Leonas Maskaliūnas.

kad buvo rengiamas Lietuvos laisvėjimo išvakarėse. Ilgus metus tylėjusi, Lietuva prabilo. Iš Lietuvos galėjo atvykti daugiau kaip šimtas mokslininkų ir svečių, surenkta 80 sesijų, o paskaitas skaitė net 300 akademikų, literatų, filosofų, gydytojų, inžinierių, architektų. Simpoziume buvo jaučiama Lietuvos atgimimo dvasia. Diskutuojama krašto ateitis, Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) atkūrimas, Kaune. Prof. dr. Algirdas Avizienis organizavo rinkimus į VDU tarybą. Buvo į ją išrinktas buvęs Pabaltijo universiteto studentas, prof. dr. Vytautas Černius. Simpoziume dalyvavęs Sąjūdžio vadovas prof. Vytautas Landsbergis išdrišo viešai pasakytą, kad Lietuva bus nepriklausoma. „Lietuva įgauna lygiateisės pasaulio valstybės vardą. Lietuva turi būti laisva“, kalbėjo jis, ragindamas, kad visa išeivija prisidėtų prie Lietuvos nepriklausomybės siekimo. Padėkos dienos savaitgalį įvykęs, simpoziumas buvo neeilinis įvykis. Jame dalyvavo mokslininkai, klausytojai ir daugybė garbės svečių. Jų tarpe buvo vysk. P. Baltakis, Lietuvos atstovas St. Lozoraitis, gen. garbės konsulas V. Kleiza, ALTO ir VLIKO atstovai. Lietuvai atstovavo prof. V. Landsbergis ir šimtas Lietuvos mokslininkų, pirmą kartą ištrūkusių iš okupacijos narvo. Nenuostabu, kad vienas dalyvių spaudoje rašė: „Šiandien lietuviai, kaip niekada, vienijsi. Darius ir Girėnas dviesiems perskrido Atlantą. Jų skrydis įamžintas Lietuvos istorijoje. Šiandien šimtas Lietuvos mokslininkų įveikė vizų gavimo, kelionės bilie-

tų pirkimo ir kitas jiems spėstas žabangas. Noras susitikti su pasaulio lietuvių mokslininkais buvo toks didelis, jog viršijo visus rengėjų planus“.

VI MKS metu buvo iškilmingai atidaryta pirmoji keturmetė Lietuvių dailės šventė — „Dailė 1989“, suorganizuota pagarsėjusio fotomenininko Algimanto Kežio. Karolis Avizienis pristatė asmeninę meno darbų kolekciją „Atgimimo šviesa“, Judita Juozaitienė suruošė parodą „Senovės lietuvių papuošalai“, Romas Pukštys privačią kolekciją „Laudies dievdirbių drožiniai“ ir kitos septynios neišvardintos parodos. Vertas organizacinio komiteto pagrimas. Išleista šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo mokslinių pranešimų monografija (521 puslapių) su autorių pristatymu. Simpoziumo pabaigai apvainikuoti, vadovaujant Irenai Kerelienei ir Nijolei Maskaliūnienei, buvo suruoštas užbaigtųjų pokylis, kuriame dalyvavo daugiau kaip tūkstantis mokslininkų ir svečių. Atsisveikinimo šūkis: „Iki kito karto Lietuvoje“.

Ir iš tikrųjų, jei pirmųjų penkių Mokslo ir kūrybos simpoziumų tikslas buvo parodyti lietuvių išeivijos įnašą į JAV bei pasaulio mokslą ir kūrybą, tai VI MKS jau integravo ir besivadovojančios Lietuvos mokslininkus. Simpoziumas užbaigtas pakiliai, laukiant prof. V. Landsbergio žodžių išsipildymo.

VII MKS Vilniuje ir Kaune

Ir štai įvyko ilgai lauktas stebuklas — Lietuva de facto išsivadavo iš pusšimtmečio trukusios okupacijos. VII

MKS vyko 1991 m. gegužės 2330 d. Mokslininkai susirinko tėvynėje — Vilniuje ir Kaune. Simpoziumo atidaryme Vilniaus sporto rūmuose dalyvavo apie 6,000 pasaulio lietuvių. Tuomet savo kalboje arch. Albertas Kerelis palinkėjo Lietuvai realios nepriklausomybės ir, apžvelgdamas simpoziumų reikšmę, pabrėžė, kad mokslas turi tarnauti savam kraštui, pagerinti jo žmonių gyvenimą, o JAV lietuvių mokslininkų vardu VII MKS vadovui dr. Romualdui Ozolui įteikė Amerikos vėliavą, kabėjusią Washington, DC., Kapitoliuje. Tai buvo simboliškas priminimas, kad viso pasaulio lietuvių Mokslo ir kūrybos simpoziumai užgimė bei sesijos vyko būtent po šia vėliava.

VII MKS vadovavo dr. R. Ozolas ir jo pavaduotojas dr. Juozas Šarkus, mokslinių programų komitetui — prof. Vladislavas Domarkas ir prof. Rolandas Pavilionis. Garsus matematikas, prof. Jonas Kubilius simpoziume kalbėjo: „Totalinis režimas žlugdęs žmogų, jo tautinę sąmonę ir laisvą kūrybinę mintį, užėjo savo antspaudo mokslui. MKS yra vienas tų renginių, kurie padės stiprinti tautos kamieno ir išeivijos ryšius“.

Ir vėl Čikagon

VIII MKS vėl grįžta Čikagon su ne mažesniu iškilmingumu ir mokslininkų iš Lietuvos antplūdžiu. Jis įvyko 1993 m. lapkričio 24–28 d. Tarybos pirmininkas — arch. Albertas Kerelis, mokslinės programos komiteto pirmininkas — dr. Kęstutis Keblys, organizacinio komiteto pirm. — Albinas Karnius, o VIII MKS Garbės pirmininkas — ambasadorius Stasys Lozoraitis. Simpoziumo tema: „Išeivijos įnašas Lietuvai“. Simpoziume skaityta 120 mokslinių pranešimų. Simpoziumo metu vyko ALIAS, Lituanistikos instituto, bei Lietuvių katalikų sielovados suvažiavimai. Lemonto Lietuvių dailės muziejuje atidaryta lietuvių dailininkų paroda, kurioje eksponuota Freiburgo mokyklos lietuvių menininkų darbai, Henrietos Vepštiesienės ekslibriai, Vilijos Eivaitės tapyba, Indrės Lukaitės išvirkštines tapybos ant stiklo kuriniai, o taip pat Vytauto Stroliaus didžiulė plokštelių aplankų kolekcija. Čia veikė jaunųjų lietuvių architektų paroda, surengtas literatūros ir muzikos vakaras.

Nukelta į 2 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Mokslo ir kūrybos simpoziumas — dvyliką kartą. — 1 psl.

Kiek opi yra „protų nutekėjimo“ problema. — 2 psl.

Juditos Vaičiūnaitės kūrybos popietė Los Angeles; poetė ir aktorė B. Marcinkevičiūtė laukia susitikimų. — 3 psl.

Lietuvių operos spektakliui praėjus. — 4 psl.

1984 m. vykusio Mokslo ir kūrybos simpoziumo taryba. Iš kairės: dr. Kazys Ambrozaitis, dr. Mindaugas Vygasas, dr. Janina Reklaitienė, dr. Rimvydas Šilbajoris, pirm. Juozas Rimkevičius, Tarybai dar priklausė dr. Tomas Remeikis, Albertas Kerelis, kun. Viktoras Rimšelis, MIC, kun. Juozas Vaišnys, SJ, dr. Jonas Valaitis.

O jeigu neliks kamieno?

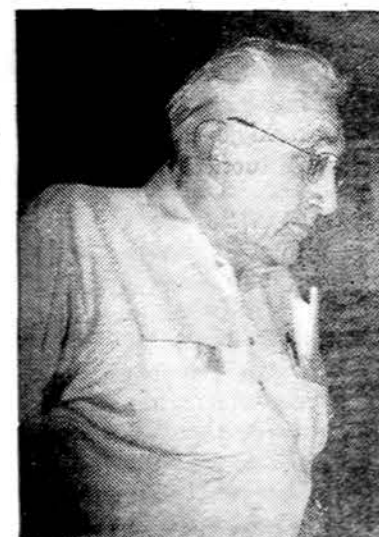
Elona Vaišnienė

Esam lietuvių tautos kamienų šakos, šakelės, atžalos ir atžalės, bet, kad būtų gyvi, reikia kamieno Lietuvoje. Užtat darosi neramu, iš visų pusių girdint, kad kamienas nyksta.

Žmonės sako, kad jaunimas tik ir laukia išvažiuoti iš Lietuvos, kad universitetuose nebėra jaunesnės profesūros, kad gambiausi studentai išvyksta studijuoti svetur ir, pelnę laipsnius — nebegrižta. Kitaip sakant, atrodo, jog iš Lietuvos vyksta tikras „protų nutekėjimas“ („brain drain“).

Protų nutekėjimas? Nebūtina!

„Protų nutekėjimui“ iš Lietuvos bus pašvestas penktadienio vakaras, gegužės 22 d. per Mokslo ir kūrybos simpoziumą, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois. Susipažinsim su šiuo rūpesčiu iš kelių pusių ir ieškosim būdų, kaip užtikrinti, kad svetur gyvenantys lietuviai nuo Lietuvos neatsikiltų, o prisidėtų prie jos visokeriopos plėtos.

Prof. Alfred Senn

Istorikas prof. Alfred Senn, pažvelgs į „protų nutekėjimą“ XX amžiaus pradžioje. Prof. Alfred Senn (Lietuvos dėsnių ir ten lietuvių vedusio kalbininko prof. Senn sūnus) gimė JAV-se ir baigė University of Pennsylvania 1953 m., įgydamas tarptautinių santykių specialybę. Doktoratą gavo 1958 m. Columbia University ir 37 metus dėstė University of Wisconsin-Madison. Vieno nuolikos knygų autorius (įskaitant *Lithuania Awakening—Bundanti Lietuva ir Gorbachev's Failure in Lithuania* — Gorbachio nesėkmė Lietuvoje), prof. Senn skaito diplomatijos istorijos paskaitas Vytauto Didžiojo universitete.

Dr. Valentinas Snitka

Dr. Valentinas Snitka pažūrės į protų nutekėjimą XXI amžiaus pradžioje Europos Sąjungos ir globalizacijos rėmuose. Valentinas Snitka baigė Kauno politechnikos institutą, dirbo Sovietų Sąjungos kosminių tyrimų centre, turi doktoratą (radiotechnikos mokslai) ir habilituoto daktaro laipsnį (disertaciją apgynė Maskvos Elektronikos institute). Yra skaitęs paskaitas ir dirbęs mokslinį darbą Australijoje, Brazilijoje, Izraelyje, JAV, Olandijoje, Vokietijoje. Profesoriauja Kauno Technologijos universitete ir yra KTU Mikrosistemų ir nanotechnologijos mokslinio centro direktorius. Dr. Snitka atstovauja Lietuvai Europos Komisijos Tyrimų direktorate, yra Europos Sąjungos Mokslo ir technikos komiteto narys ir dirba ekspertu Europos Komisijos komitetuose, kuriuose ruošiami šalių kandidatų į Europos Sąjungą mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos apžvalga. Jis taip pat dalyvauja komisijose, kuri sudaro Europos mokslinių krypčių ir kompetencijų žemėlapi, dirba žinių ekonomikos ekspertų Lietuvos/Pasaulio banko darbo grupėje ir yra Jungtinių Tautų Ekonomikos komiteto ekspertas žinių ekonomikai. Dr. Snitka yra Lietuvos Mokslo ir švietimo komiteto prie Lietuvos Vyriausybės narys.

Ką galvoja „nutekantys protai“ atskleis du 33 metų lietuviai, kurie doktoratus pelnė užsieny ir dirba JAV-se.

Dr. Daumantas Matulis 1993 m. baigė biochemiją Vilniaus universitete ir 1998 m. gavo biochemijos ir molekulinės biologijos doktoratą University of Minnesota. Jis Norvegijoje dirbo energetikos planavimo ir aplinkosaugos srityje buvo mokslinis darbuotojas (postdoc) Minnesota universitete. Šiuo metu dr. Matulis dirba 3-Dimensional Pharmaceuticals (Johnson & Johnson padalinys), Exton, PA, ir taip pat su grupe Biochemijos instituto mokslininkų Vilniuje ruošia Fizikinių metodų vadovą chemikams ir biologams lietuvių kalba. Atkūrė ir vadovauja lietuvių jaunimo sąjungos Philadelphia, PA, skyriui.

Dr. R. Stepanauskas

Dr. Ramūnas Stepanauskas biologiją studijuoti pradėjo Vilniaus universitete 1993 m., bet užbaigė Uppsala universitete, Švedijoje (limnologija — gelvų vandenų fiziniai, cheminiai, meteorologiniai ir biologiniai bruožai). M. S. ir Ph. D. laipsnius ekologijos srityje įgijo 1995 m. ir 2000 m. Lund universitete, Švedijoje. Šiuo metu

dirba mikrobinės ekologijos srityje Savannah River Ecology Laboratory, Aiken, SC. Mokslinius pranešimus yra daręs Australijoje, Danijoje, JAV, Kanadoje, Lietuvoje, Olandijoje ir Švedijoje. Prisidėjo prie „protų nutekėjimo“ klausimo iškėlimo Lietuvoje.

Dr. A. Monkevičius

Dr. Algirdas Monkevičius kalbės apie Lietuvos valdžios pastangas neprarasti išsimokslinusių žmonių, o išvykusius susigrąžinti. Algirdas Monkevičius Šiaulių universitete (tada vadinosi Šiaulių pedagoginis institutas) 1979 m. įgijo fizikos ir matematikos mokytojo specialybę, o 1991 m. socialinių mokslų daktaro laipsnį. Dirbo mokytoju, mokyklos direktoriumi, Akmenės rajono švietimo skyriaus inspektoriumi, vedėju, vadovavo Akmenės rajono mokyklų vadovų asociacijai. Nuo 1998 m. iki 2000 m. dirbo Šiaulių universiteto rektoriaus padėjėju, Vadybos katedros docentu, Socialinių mokslų fakulteto prodekanu, dekanu. Buvo Akmenės rajono savivaldybės tarybos nariu. Dr. Monkevičius yra švietimo ir mokslo ministras ir Lietuvos Respublikos Seimo narys.

Po pristatymų pranešėjai reaguos vienas į kito pranešimus, o ir klausytojai įsijungs su savo žiniomis, nuomonėmis ir pasiūlymais. Bus ko pasiklausyti, nes publikoje bus žmonių, kurie „protų nutekėjimo“ klausimą jau yra rimtai gilvendę Lietuvoje ir „antrabangų“ ir jų atžalų, kurie savęs nelaiko „nutekėjusiais protais“, nes, gyvendami ne Lietuvoje, randa būdų prisidėti prie Lietuvos plėtos. Plenarinės sesijos ir diskusijų vadovė bus dr. Elona Vaišnienė iš Yale universiteto.

Tikėkimės, kad „protų nutekėjimo“ sesijoje žmonių didžioji salė bus nuo sienos iki sienos (atvykit laiku, kad rastumėt vietą), o iškeltos mintys bus karštai lietuvių visuomenės diskutuojamos ne tik Simpoziume bet, žiniasklaidos dėka, daug kur užsieny ir Lietuvoje.

XI simpoziumo plenarinėje posėdyje. Priekyje iš kairės: Vytauto Didžiojo un-to rektorius prof. Vytautas Kaminskas, prof. Algirdas Avizienis, Vytautas Zalatorius, Albertas Kerelis ir kiti. Gedimino Zemlickio nuotr.

XII Mokslo ir kūrybos simpoziumo organizacinio komiteto nariai. Iš kairės: pirm. Leonas Narbutis, Leonida Kazėnienė, Aldona Vaitienė, Birutė Vindašienė, Aurelija Dobrovolskienė; stovi: Gediminas Kazėnas, Ramojus Vaitys, Pranas Jurkus, Julius Lintakas.

Simpoziumas...

Atkelta iš 1 psl.

Simpoziumas baigėsi pakiliai. Akys nukreiptos į naujai besiformuojančią Lietuvą, visų rūpestis — jos ateitis, tad neabejotina, jog šis simpoziumas buvo skirtas kraštui, kad su atgavusia nepriklausomybę Lietuva išvijos įnašas nenutrūktų.

Pasikeisti idėjomis

IX Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas organizuotas Lietuvoje 1995 m. lapkričio 22–25 d. Lietuvos Mokslininkų sąjunga, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos Mokslų akademijos pastangomis, ir atidarytas Vilniaus Pedagoginiame universitete. Atidarymo metu simpoziumo pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis pasveikino daugiau kaip 700 dalyvių ir svečių, atvykusių iš JAV, Australijos, Rusijos, Ukrainos bei kitų Europos šalių. Pirmininkas savo kalboje pabrėžė, kad šio simpoziumo tikslas yra pasikeisti idėjomis, kaip toliau tvarkyti Lietuvos ūkį, pramonę, ekonomiką, priekalpiant šali iš nuosmukio ir pradžios. Prof. K. Pyrago rūpesčiu, dalyviams ir svečiams buvo organizuotos ekskursijos į Europos centrą, Moletų observatoriją ir atstatomą Medininkų pilį. Baigiamajame posėdyje atsilankė Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Brazauskas. Jis pabrėžė simpoziumo svarbą Lietuvai, pasidžiaugdamas, kad išvijos ir Lietuvos mokslininkai kartu nagrinėja įvairiausius lietuvių tautos gerovės klausimus. Jis ragino, kad šie renginiai nenutrūktų. JAV lietuvių delegacijos vardu kalbėjęs, arch. Albertas Kerelis MKS užbaigė tokiais žodžiais: „Simpoziumo diskusijos ir pranešimai dar labiau suartino išvijos ir Lietuvos mokslo bei kūrybos žmones. Manau, kad, jei nors dalis šio renginio dalyvių ir klausytojų išvyks, geriau suprasdami save ir savo žmogiškos prigimties troškimus bei įvairias problemas Lietuvoje, tai reikėtų, kad šį

simpoziumą galėsime laikyti dideliu lietuvių laimėjimu, ir jis tikrai nebuvo organizuotas veltui“.

Pagal susitarimą ir jau nusistovėjusią tradiciją, X MKS vyko 1997 m. lapkričio 26–30 d., vėl Čikagoje. Simpoziumo tarybos pirmininkas — arch. Albertas Kerelis, mokslo programos komitetui vadovavo dr. Vytautas Narutis, o organizaciniam komitetui darbu — Bronius Juodelis. Simpoziumo metu vyko parodos: „1941–ųjų metų sukilimas“, „Martynas Mažvydas“, buvo eksponuoti visi iki tos datos išleisti *Technikos žodžio* žurnalai, arch. Vytautas Pasakas paruošė didžiausią simpoziumo parodą, skirtą garsiam Lietuvos aviacijos inžinieriui Antanui Gustaičiui ir jo sukonstruotiems lėktuvams ANBO. Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas Leonardas Vaitys specialiai į simpoziumą atgabeno puikų Lietuvos architektų parodos rinkinį.

Kiekvienas simpoziumas — savitas

Kiekvienas simpoziumas savo ypatumais buvo skirtingas. X buvo ypatingas tuo, kad jame dalyvavo kone visų Lietuvos universitetų rektoriai: Kauno Vytauto Didžiojo — prof. Vytautas Kaminskas, Lietuvos Muzikos akademijos — dr. Jonas Antanavičius, Klaipėdos universiteto — prof. Stasys Vaitiekūnas, Vilniaus universiteto — prof. S. Vengris, Kauno Technikos universiteto — prof. Kęstutis Krikščiūnas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto — prof. Kazimieras Zavadskas. Simpoziumo darbe taip pat dalyvavo prof. Kazimieras Pyragas, jis atstovavo negalėjusiam atvykti prof. Vytautui Landsbergiui, Žibintas Jackūnas — Seimo mokslo ir švietimo komiteto pirmininkas, Lietuvos švietimo ministras prof. Zigmas Zinkevičius ir savitrašio *Mokslo Lietuva* redaktorius Gediminas Zemlickas, po viešnagės JAV pagarsinęs MKS puikiais ir išsamiais straipsniais. Prof.

ir menininkai vėl pasijunta vienos tautos — Lietuvos, vaikais“.

Štai ir XII MKS

Taigi, ar gali būti abejonių, kada interesas vien tik iš Lietuvos viršija numatytą dalyvių skaičių? Nemažesnis susidomėjimas pastebimas ir JAV bei kitų kraštų išvijos jaunųjų mokslininkų gretose. O taip pat tikimasi plačios lietuvių visuomenės pritarimo. Juk tai mūsų visų bei visos tautos pasididžiavimas mūsų mokslininkų potencialu ir jų pasiekimais pasauliniu mastu. Taigė, Dvyliktasis lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas vyks š.m. gegužės 21–25 d., Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Čikagos priemiestyje. Ypač kvietiama lietuviškoji inteligentija jame gausiai dalyvauti. Simpoziumo tarybos pirmininkas — dr. Vytautas Narutis; nariai dr. Gytis Baranauskas, Albertas Kerelis, Leonas Maskaliūnas, dr. Jonas Račkauskas, dr. Vytautas Reipa, dr. Arvydas Vagnagūnas, dr. Renata Variakojytė. Pagrindiniai MKS mokslo programos organizatoriai: dr. Marius Naris; mokslo programos pirmininkas, kopirimininkai dr. Vygintas Gontis, dr. Ramutis Bansevicius ir dr. Stasys Backaitis. Didelė našta tenka organizaciniam XII MKS komitetui, kuriam vadovauja Leonas Narbutis. Daug išlaidų ir darbo pareikalauja šio simpoziumo ruošia, kaip pareikalavo ankstesnieji simpoziumai. Ir ne mažesnis nuopelnas tenka lietuviškom įstaigom bei organizacijom kaip Lituanistikos institutas, Pasaulio lietuvių gydytojų sąjunga, PL inžinierių ir architektų sąjunga, JAV LB Krašto valdyba. O kiekvieno lietuvi pareiga šį renginį paremti darbu, auka ir dalyvavimu.

Teatro sambūris „Žaltvykslė“ pristato vienaveiksmį Tennessee Williams spektaklį

PASMERKTI NAMAI

Režisierė — Ilona Čiapaite
VAIDINA
Willie — Dalia Cidzikaitė
Tom — Linas Umbrasas
Choreografė — Lina Bulovaitė
Dailininkė — Sigita Šulaitytė
Apšvietėjas — Juozas Ulevičius

PRIEŠ SPEKTAKLĮ
muzikinė poetinė kompozicija, atliekama
Algirdo Petraičio ir Vitalijos Pulokienės
JAUNIMO CENTRO DIDŽIOJOJE SALĖJE
2003 m., gegužės 18 d., 3 v. p. p.

Teatrą remia JAV LB Kultūros Taryba

Tarsi nusileidęs iš dangaus

Dar prieš tris savaites nič nieko nežinojau, kad rengiamas Poezijos spektaklis, pavadintas „Skersgatviu šešėliais aš ateisiu“, skirtas poetės Juditos Vaičiūnaitės (1937–2001) kūrybai ir vaikystės atsiminimams fragmentams. Tad ir sakau, lyg nusileidęs iš dangaus. Lyrikos mėgėjui — maloni staigmena, juo labiau, kai nesitikėjai to, ką scenoje pamatei.

Taigi šis kilnus, originaliai sukomponuotas, poetiškas vaidinimas įvyko Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje balandžio 26 d. vakare ir 27 d. po pamaldų. Nepasakysiu, kad salė buvo pakankamai pusplinė. Bet tie, kurie atėjo, nesigailėjo. Kaip paprastai, jauniesiems — vakare, o senesniems — sekmadienį.

Jaunesniesiems, daugiausia trečios bangos tėvynainiams, besidominantiems šiuolaikine lietuvių poezija, Juditos Vaičiūnaitės žėrinti kūryba yra sava — ne tik gamtos grožio įvaizdžiais, bet kur kas labiau Lietuvos istorinio bei kultūrinio paveldo, taip jautriai regimo ir išgyvenamo Vilniuje, apdavinimo. Didi tematika, sminganti kalba išreikšta. Melodingumo, itin rimavimo technika tiek išradinai subtili, jog suvokti jos grožį galima tik atidžiai įsiskaitius, o besiklausant salėje jau reikia tobulo girdėjimo. Ar bent pagarbios meilės šiai poetei.

Vis tiek yra būdų, kaip auditorijai įdomiau pateikti ne šauksmingą retoriką pagrįstas eiles. Vienas tokių — spektakliškumas su scenovaizdžiu, su taja kūrybą atitinkančiais objektais, drabužiais, muzika ir t.t. Netgi su visa poetės charakteriui būdinga laikysena. Nesuklysiu taręs, jog šio pasidarymo autorei, Laisvūnei Laurinkienei, vertingos poezijos inscenizavimas yra tapęs

širdies dalyku. Prieš keletą metų matiau jos surežisuotą spektaklį šv. Valentino dienai „Meilė muzikoje ir literatūroje“, taip pat ir tą puošnų (deja, liūčiai sulijus daugumą žiūrovų) vakare atliktą „Giesmių giesmę“ (vertimas Sigitos Gedos) drauge su aktoriumi Amandu Ragauską. Žodžiu, jos patirtis šiame žanre didėja. Ir jeigu kokių nors būdų bus sustiprintas skaitovų moduliuojamos ištartos girdimumas (turint minty senesnio amžiaus autoriją), šie spektakliai nebus palydimi pastabomis: gražu, nuostabu, tačiau daug ko neišgirdau.

Ši sykį pagrindinį įspūdį darė gerai apmąstytas scenovaizdis su J. Vaičiūnaitės dažnesnis įvaizdžius menančiais daiktai. Viskas skoningai išdėliota. Per vidurį kabėjo trys skirtingo dydžio portretų rėmai. Tušti. Du su degančiomis žvakutėmis, kurias skaitovs Amandas Ragauskas vienu metu užpūtė, kitu — vėl uždegė. Per patį vidurį, tarp dviejų užuolaidų atokiai buvo matyti didoka stovinčios poetės nuotrauka — miesto gatvės perspektyvoje. Scenoje kairėje — nedidelis staliukas ir dvi kėdės, ant staliuko žvakidė ir dvi žvakutės. Čia atsėdę skaitovai protarpiais galėjo dalintis poetės memuarinėmis detalėmis, tarsi ji pati apie tai kalbėtų. Intymūs, nostalgiški momentai. Skaidrus. Norisi viską, viską išgirsti.

Toks memuarinis sėdėjimas ir kalbėjimas tėra tik dalis tos irgi gerai apgalvotos choreografijos (čia pasidarbavo Sigitos Barysienė), kur skaitovai poetės eilėraščius sako įeidami, stovėdami, kur nutilus eikama atlikti tam tikro jos poezijoje pavaizduoto veiksmo. Kur tarpais pasigirsta muzika, net kuždesiai, kur scenos dešinėje Margarita Vainutienė

pagroja smuiku (gi *Smuiku* pavadintas vienas poetės rinkinys). Čia girdėti ir *a cappella* dainuojami liaudies kupletai apie „žalią vyną“, atliekami prie scenos glūdinčių dainininkų Margaritos ir Gintaro Vainučių, Skaitovas Amandas vienu metu tampa paletė laikanti ir portretą tapančiu dailininku. Galiausiai — skaitovė Laisvūnė, atsistojusi rėmų erdvėje yra Vaičiūnaitės labiausiai pamiltas personažas Barboros Radvilaitės atvaizdas.

Atsimenu, 2001 m. sausio mėn. paskutinę J. Vaičiūnaitės poezijos knygą *Debesų Arka* savo recenzijoje poetė Onė Baliukonė pasitiko antrašė „Stulbinanti baltumu“. Tolygiu baltumu švietė ir skaitovės Laisvūnės Laurinkienės suknia, gabios Aušros Maculevičienės suprojektuota, tinkanti poetinės rimties primetymam scenovaizdžiui. Žinoma, tam tikrų momentų apšvietimu ir garsų tarpais rūpinosi šios technikos inžinierius Gintaras Laurinkas.

Nėra publikos, kuri po tokių spektaklių ko nors nepasigęstų. Ši sykį, girdėjau, vienas vyresnis džentelmenas pasigėdė veiksmingesnio įvairumo bei girdimumo. Jam atrodė, reikėjo tuos du muzikantus Gintarą ir Margaritą Vainutius glaudžiau įterpti į spektaklio siužetą, nes juk visa eiga nepasigėdė 55 minučių.

Pabaigai verta užsiminti ir apie tas dvi salės gale išstatytas dailės parodas. Sigitos Šniras stebino savo įvairia technika sukurtais darbais, ypač fantastiškais faneros figūromis. Gi idėjos vientisumas — spalvomis įprasminama angelų mistika — tauriai bylojo Aušros Maculevičienės 15 nedidelio formato paveikslų ciklo.

Pranas Visvydas

Laisvūnė Laurinkienė ir Amandas Ragauskas poetės Juditos Vaičiūnaitės kūrybos popietėje Los Angeles, CA.

Susitikimai suteiks džiaugsmo

Gegužės 24 d. Lemonte, Pasaulio lietuvių centre, JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos rengiamame tradiciniame Poezijos vakare (o vėliau Los Angeles) pakviesta dalyvauti viešnia iš Vilniaus — poetė ir aktorė Birutė Marcinkevičiūtė. Tuo ji ir įdomi, kad turi du talentus.

Gimusi 1969 m. Kaune, Birutė Marcinkevičiūtė baigė Juozo Naujalio meno mokyklą, studijavo Peterburgo teatro, muzikos ir kinematografijos institute. Nuo 1993 m. — Lietuvos Nacionalinio dramos teatro aktorė. 1995 m. B. Marcinkevičiūtė debiutavo pirmuoju poezijos rinkiniu *Neišsiųsti laiškei*. Pasak literatūros tyrinėtojos D. Mitaitės, jos poezijai būdinga emocingai trūkiojanti intonacija, kultūros pasaulio, kasdienybės sukelti asmeniniai išgyvenimai. 1999 m. išleistoje jos esė knygoje *Kokoro atspindai* autorės kelionės į Japoniją išspūdziai. Užpėnai Vilniuje išėjo B. Marcinkevičiūtės trečias eilėraščių rinkinys *Solo*. Beje, iš vieno asmens sukurto scenos veikalo — monospektaklio — Lietuvos teatro mylėtojas Birutė Marcinkevičiūtė pažįsta ir kaip aktorė. Be įsimintinų vaidmenų įvairiuose spektakliuose, ji taip pat kuria savarankiškus monospektaklius. Prieš pat išvykimą į Ameriką Lietuvos nacionaliniame dramos teatre buvo parodyta Sofoklio drama „Antigonė“ — Birutės Marcinkevičiūtės monospektaklis. Norėdamas būsimus žiūrovus ir klausytojus artimiau supažindinti su šia asmenybe, *Draugo* bendradarbis Algimantas A. Naujokaitis Birutė Marcinkevičiūtei pateikė keletą klausimų.

— **Kaip, kokiais keliais Jus aplankė dvi Mūzos — poezijos ir teatro. Ar jaučiate sąsajas tarp šių dviejų menų? Gal viena kuri Jūsų širdį dirbtinai atsimena?**

— Viskas tikriausiai eina iš vaikystės, o gal dar iš toliau... Prisimenu, mokykloje, gal penktoje klasėje, „susirgau“ teatre, kuomet Kauno Muzikinio teatro režisierius mūsų klasėje rinko vaikus dalyvauti B. Briteno operoje „Statykime operą“ (tuomet mokiausi J. Naujalio vidurinėje meno mokykloje). Jis tikrino balsus, aktorinius sugebėjimus ir... manęs į teatrą nepaėmė. Nuo tos dienos teatras tapo mano „ideja fix“, ta tikrove, kurią privalėjau užkariauti, nes esu užsispyrusi. Po metų jau dainavau tame teatro spektaklyje, patį pasisūliau dar kartą, o vėliau lankiau vaikų teatro studiją. Visas mažutes svajones nustelbė vienintelė — būti aktorė. Tas vaikiškas noras buvo toks stiprus, kad tikriausiai negalėjo neišsipildyti. Vėliau, man jau besimokant paskutinėse klasėse, Kauno dramos teatro režisieriaus Jono Vaitkaus „aukso amžiuje“, pamenu, vakarais su draugais nepraleisdavome nė vieno jo spektaklio, kažkada kultinėse „Literatūros pamokose“ atmintinai mokėjau visus vaidmenis. Aktorius tuomet atrodė tarsi Dievas. Kaip, beje, ir poetas.

Rašyti rimčiau pradėjau vėliau, jau besimokydama Peterburge, kur mūsų aktorijos meistriskumo ir režisūros mokytojas Mar Sulimov liepė vesti dienoraštį — fiksuoti būsenas, žmogiškas emocijas,

stebėti ir analizuoti žmonių santykius, visa tai išgryninti užrašuose. Vėliau visa tai, saikydavo mokytojas, labai pravers scenoje, kai kursite įvairius personažus, turėsite prisiminti ir pakartoti savo išgyventas emocijas. Dienoraščio rašymas turi virsti įgūdžiu (beje, dienoraštį teberašau iki šiol). Vėliau nejučia tie dienoraščiai ėmė virsti kasdienybės fragmentais, minčių tekme — savotiškais eilėrašciais. Kadangi tuo metu mokiausi ir gyvenau Rusijoje, tai buvo ir tarsi būdas kalbėti su savimi savo gimtąja kalba. Sąsajos tarp poezijos ir teatro man — tikrai ne tiesioginės. Teatras visai kitoks savo prigimtimi. Tai kolektyvinis menas, gyvenantis tik šią akimirka. Tai laikinumo žavesys ir džiaugsmas. Neretai pagalvoju, kad laimingiausia esu scenoje, tai tokia laisvės iliuzija — kaip vaikas gali būti bet kuo ir vėl savimi... Bet kartais galvoje tarsi ima kibėti žodžiai, eilutės, norisi parašyti subtilias išgyventas akimirkas, tarsi jas įamžinti, išgryninti, perkelti į erdvi ir laikui nepavaldžią kūrybą iš žodžių.

Man atrodo, poezija — tai subtiliausias mūsų būties virpesiai, vis priartėjantys kaip švelnus savęs laikinumo suvokimas, toks šviesus liudysys virš visko, kartais virstantis žodžiais. Kritikas Liudvikas Jakimavičius, rašydamas apie pastarąjį mano rinkinį *Solo*, taikliai pastebėjo, jog mano poezija — apie laiką. Tekanti, mus nešanči, praeinanti, liekanti... Laikui praeinant, apskritai imi suvokti, jog bet koks menas — tai tarsi indas, forma materializuoti, sudėti savo dvasios virpesius. O idėjos nežinia iš kur — kartais jaučiu, kad noriu kurti tokį ir tokį vaidmenį, kartais „iš dangaus“ nusileidžia kelios eilutės ir tol nepaleidžia, kol netampa eilėrašciais... Tik reikia būti atviram viskam, kas ateina.

— **Kuris ar kurie lietuvių egzodo poetai ar prozininkai savo kūryba Jums artimesni?**

— Galėčiau paminėti ne vieną — kažkada Peterburge buvau susizavėjusi A. Škėmos kūryba, su savo kurso draugais staciau fragmentą iš *Baltos drobės*, vėliau žavėjusi Jono Meko asmenybe, labai artimas Birutės Pukelevičiūtės *Praradimų ruduo*. Išties, išsivystę literatūra turi labai stiprų energijos krūvį, nes tai toli namus palikusių kūryba, sklindina ilgios. Tai išgyventa, tikra. Tai galimybė pažinti iš šalies ir viską. Kaip ir treptinių kūryba. Tai jutau besimokydama Peterburge, vėliau Japonijoje bei kelionėse.

— **JAV lietuvių Poezijos vakare laukia ne tik Jūsų poezijos, bet ir pačios sukurto teatro ir scenos programos, bent jūsiškių monospektaklių dvelksmo.**

— Savo kūrybos vakarą Čikagoje nusprendžiau pavadinti pagal paskutinę išėjusią knygą „Solo“. Be abejo, tai bus tarsi literatūrinis monospektaklis — skaitysiu savo mylimiausių rašytojų, poetų kūrybą. Antroje vakaro dalyje talkins šiuo metu JAV viešinti solistė Skaidra Jancaitė, su kuria atliksime Lietuvoje parengtą muzikos ir žodžių miniatūrų programą pagal mano eilėraščių ir kompozitoriaus Antano Kučinsko muziką. Lietuvoje keletą metų daug skaičiau kitų rašytojų

Birutė Marcinkevičiūtė poezijos vakare.

kūrybos ir labai mėgstu šį darbą. Greta teatro — tai labai subtilus aktorijos menas — tu gali padėti klausytojams pamilti vieną ar kitą kūrinių, eilėraščių. Pamenu, keletą metų domėjaisi Šatrijos Raganos asmenybe. Vakaruose perskaičius jos kūrinių „Viktute“ ir „Senam dvare“ fragmentų, ne vienas žmogus yra pasakęs: „Jūs tiesu, kokie gražūs kūriniai, o kai kažkada patys skaitėte, kaip praėjo pro ausis“... Jų fragmentus skaitysiu ir Čikagos klausytojams. Taip pat — puikių, talentingų lietuvių rašytojų, su kuriais teko artimai bendrauti ir kurių netekome pastaraisiais metais, kūrybos — Jurgio Kunčino romano *Tyla* fragmentą, Juditos Vaičiūnaitės poeziją... Taip pat Balio Sruogos teatrinių dienoraščių fragmentus, Dalius Grinkevičiūtės ištrauką iš knygos *Lietuviai prie Laptevų jūros* (man šios autorės kūryba ištis la-bai brangi, nes mano tėvai — buvę Laptevų jūros tremtiniai), šiuolaikinių lietuvių poetų eiles.

— **Kas pastūmėjo kurti išgarsėjusius monospektaklius? Tikriausiai ne lengva eiti nepramintais keliais, vienai būti ir tokio spektaklio dramaturgu, režisieriumi, scenografu ir atliktėju?**

— Kiekvieno menininko likimas — ta donkichotiška „sauja smėlio ant brolio kapo“, užsispyrusi kova prieš pragmatizmą, prieš visų laikų karalius kreontus... Ne sykį yra tekę tai patirti.

— **Po Jono Vaitkaus režisuotos išsivijos autoriaus Jono Meko pjesės „Pačios pradžios pradžia“ premjeros ir Jūsų atlikto Kinietės vaidmens viena teatro kritikė Drauge rašė, jog esate nustebinusi žiūrovus savo tobula kiniečių kalba ir Rytų plastikos sugebėjimais, jog Jūsų Kinietės scenoje tapo trapesnė už gelę, o šypsena jungėsi su švelnia Toli-toli Rytų dvasia. Beje, esate pasirodžiusi ir Japonijos scenoje, parašiusi esė apie šią tolimą šalį. Ar Rytų kultūra, menas, tradicijos papildė Jūsų dvasines, filosofines, pagaliau — aktorines nuostatas?**

— Rytų kultūra labiausiai paveikė grožio estetiką. Atsimenu, būdama Japonijoje šį žodį mintyse kartodavau dažniausiai — tai šviesa, dvasios harmonija, sklindanti iš Rytų meno, papročių. Tai artėjimas

į tylą — Vakarų kūryboje labiau vertinama tamsių žmogaus pusių atskleidimas, mūsų chaotiškos būties ir pasaulio atspindžiai. Japonų mene — svarbiausia „kokoro“ — širdis (taip pavadinau ir savo japonišką dienoraščių knygėlę). Sugrįžusi iš ten pastebėjau, jog ir mano eilėrašciai ėmė trumpėti, sustiprėjo vidinės poreikis atsakyti bet ko nebutui, nereikalingo — išgryninti tai, kas svarbiausia, priartėti prie pačios esmės. Kinietiškas vaidmuo J. Meko pjesėje man ištis labai mielas — spektaklyje galiausiai tiesiog būti, medituoti, šypsodamasi galvoti apie mūsų kaip rytų upę tekančių gyvenimą.

— **Ar tik ne pirmą kartą skrendate per Atlantą, į pasaulio lietuvių sostinę vadinamą Čikagą?**

— Amerikoje sykį jau esu buvusi, bet labai seniai, 1990 m. Mėnesį viešėjau J. Meko rengtose kino kursuose lietuvių studentams. Lankiausi ir Vašingtone, Čikagoje. Man tai buvo labai svarbi kelionė — pirmoji kelionė už „geležinės uždangos“, susitikimas su visai kitu pasauliu. Pamenu, tuomet išpūdį darė viskas. Pirmąsyk patekusi į „supermarketą“ pravirkau, pamąčiusi vaisių nukrautas lentynas... Peterburge, kur tuomet studijavau, parduotuvės buvo tuščios — net duoną ar pieną galėjai nusipirkti tik anksti iš ryto, cukrui, miltams buvo išduodami talonai. Tokie buvo „socializmo klestėjimo“ laikai, nors imperija jau seniai byrėjo ir anksčiau ar vėliau visa tai turėjo baigtis. Tuo metu, atvykus į JAV, prisimenu, iki ašarų jaudino lietuviškos vėliavos, minginiai prie Kapitoli-jaus, Čikagos centre, plakatai prieš agresiją Lietuvoje Niu-jorko metro vagonuose... Tada, kaip dabar matome, buvo nepaprastai gražus laikas, tokia visų dvasios vienybė ir stiprybė — būtent ji ir padėjo laimėti. Praėjo jau 13 metų, kiek daug dalykų pasikeitė pasaulyje ir Lietuvoje. Todėl labai džiaugiuosi šia kelione į Čikagą (ir Los Angeles), esu labai dėkinga JAV LB Kultūros tarybos pirmininkei Marrijai Remienei už pakvietimą ir laimimą, kad man būtų kūrybos atgarsiai pasiekę išsivijos kultūros žmones. Tikiau, kad tai bus susitikimai, kurie mums visiems suteiks naujų kūrybos impulsų ir bendravimo džiaugsmo.

— **Dėkojame už įdomius atsakymus. Iki susitikimo Poezijos vakaruose.**

Lietuvių opera: ne prabanga, o būtinybė

Nuo Lietuvių operos spektaklio, įvykusio š.m. balandžio 27 d. Morton gimnazijos auditorijoje, Čikagos priemiestyje, jau praėjo pora savaitių. Spejo atsigauti dėl naujo plovimo, nurimo džiaugsmingai plakusi širdis. Šiek tiek atsitolinus nuo spektaklio, į šį pastatymą galima pažvelgti kritiškiau žvilgsniu...

Tik tos kritikos nedaug surastume. Ir tai nenuolaidžiaimas, ne pataikavimas Čikagos Lietuvių operai, jau keturiasdešimt septynerius metus įstengusiai kasmet lietuviškai publikai padovanoti operą savo kalba. Nuolaidžiavimo paprastai reikia griebtis tada, kai spektaklis nepavyksta ir apie jį rašantys vengia pasakyti savo tikrąją nuomonę. Ši kartą be to galima apsieiti, nes Giuseppe Verdi opera „Kaukių balius“, arba kaip ji žinoma tarptautiniu mastu — „Un Ballo in Maschera“, Lietuvių operai ne tik gedos nepadarė, bet prisegė dar vieną žvilgančią plunksną prie kepurės.

Kaip ir ankstesniais metais (po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo) Lietuvių opera į talką iš Lietuvos kvietėsi ir solistus, ir režisierius. Klasikinės muzikos pasaulyje tai įprastas reiškinys: patys garsieji solistai dažnai kviečiami dainuoti užsienio scenose. Skirtumas čia tik toks, kad „Kaukių balius“ buvo statomas lietuvių kalba, tad ir solistai — iš Lietuvos. Čikagos Lietuvių operos spektakliai labai darniai sujungia į vientisą, tvirtą vienetą ir vietinius dainos menininkus, ir svečius iš Lietuvos. Tuo turėtų didžiulis ir vieni, ir kiti, nes gyvenime tokių junginių retai pasitaiko.

Kai kurie solistai Čikagos Lietuvių operos lankytojams buvo jau pažįstami — Bronius Tamašauskas, Nida Grigalavičiūtė, Liudas Norvaiša, ir, žinoma, „savieji“ — Julius Savrimas, Vaclovas Momkus. Pažįstamas ir režisierius Eligijus Domarkas. Tačiau publika lygiai šiltai sutiko ir „naujokus“ — Dainių Stumbrą, Valeriją Balseytę, Ligita Rackauskaitę, Vytautą Bakulą.

Orkestras, kaip ir kitais metais — buvo samdytas, tik viena jame lietuviška pavardė — Linda Veleckytė, tačiau, tiksliai ir preciziškai maestro Alvydo Vasačio dirigentiškos lazdeles mostų valdomas, orkestras atliko savo paskirtį labai gerai. Chorą paruošė Gitana Šnapkauskaitė Variakojienė (moteris) ir Manigirdas Motekaitis. Jie taip pat už savo darbą verė penketuko, nes choristai, nors galbūt nepasizymi itin stipriais balsais (ypač vyrai), nedetonavo, laiku įstojo, neišsišoko forte, kai reikėjo *pianissimo* ir net visai patenkinamai scenoje vaidino dvariškius, burtininkes olos lankytojus, samokslininkus, kauketus svečius šauniame pokylyje, kuriame valdovas Riccardo sutiko ne tik savo mylimą Ameliją, bet ir mirtį nuo geriausio draugo durklo.

Atskirai verta paminėti du Lietuvių operos veteranus — Julijū Savrimą ir Vaclovą Momkų (pastarasis yra ir operos valdybos pirmininkas). Nors jų vaidmenys buvo palyginti maži, šie veteranai solistai užsirekomendavo gerai. J. Savrimas — Teisejas — pirmame veiksmo atrodė tikrai teisejiškai: susisūpęs tamsiu

apsiaustu, tradiciška kepure, jis laikėsi oriai, o balsas skambėjo tvirtai, be jokio virpulio ar nuovargio žymių.

Lygiai gerai pasirodė ir V. Momkus jūrininko Silvano vaidmenyje. Matyt, ilgų metų patirtis scenoje suteikė pasitikejimo savimi, o balsui — reikiamo skambumo.

Dainius Stumbras — Renato, valdovo Riccardo artimas draugas, o paskui — aršus priešinys, užsipelnę karšto publikos pritarimo. Ypač buvo stiprus trečiame veiksmo, kur jis, tariamai žmonos neištikimybės apviltas, išdainavo savo skausmą, pyktį ir prisaiką atkeršyti valdovui. Tikėtumės, kad Dainiaus Stumbro baritoną dar ne kartą išgirsime Lietuvių operos pastatymuose.

Pagaugais kūną nutvilke pirmojo veiksmo II scena, kurioje burtininkė Ulrika, besiruošdama patenkinti savo gausių klientų reikalavimus ir išburti jiems ateitį, šaukėsi į talką demono dvasią. Išpuolį sustiprino geros scenos dekoracijos su raudonai žiruojančiu aukuru, besisklandančiais dūmais ir atšvaitais, zaidžiančiais ant Ulrikos veido. Ligijos Rackauskaitės sodrus, dramatinis sopranas šiai rolei tiko kaip pirštine. Tai vienas nepamirštamiausių operos momentų.

Nieko negalima prikišti ir kitiems dviems sopranams, Valerijai Balseytei (Amelijai) ir Nidai Grigalavičiūtei (pažast). Pažast nuolatini „striksėjimas“ ir linksnumas sudarė vykusį kontrastą besivystančiai dramai. Nors Riccardo ir pažast duetai skambėjo darniai ir melodingai, jų tarpusavio žaismingas artumas kažkaip nesiderino su valdovo — tarno, vaidmeniu, labiau primenantys dviejų paauglių berniukų (toks turbūt pažast ir turėjo būti) suokalbį. „Kaukių baliuje“ šį kartą jau buvo matyti (nors dar menkai girdėti) tenoro Broniaus Tamašausko amžiaus trukmės krūvis.

Vytautas Bakula ir Liudas Norvaiša pagrindinio vaidmens šioje operoje neįvaidino — jie buvo samokslininkai, ieškantys progų savo neapykantą valdovui paversti kruviu kerštu. Savo gerai tarpusavio suderintais balsais jie daugiausia jungėsi į chorinį dainavimą, tuo suteikdami daug paramos nelabai stipriam vyrų chorui, kuris vis dėlto šioje operoje pasirodė geriau kaip, pvz., pernai. Tačiau moterys choristės buvo virtos, judrios ir veiksmingos, suteikdamos operai gyvumo, spalvingumo. Operai pasibaigus, klausytojai reiškė nuomonę, kad solistus Norvaišą ir Bakulą būtų malonu išgirsti pagrindinėse rolėse.

Išleistoje „Kaukių baliaus“ programoje keli puslapiai skirti aukotojų pavardėms, o taip pat apmokamiems skelbimams. Vargiai tos suaukotos sumos ar bilietų pardavimas padengė didžiulės operos pastatymo išlaidas: orkestrą, dekoracijas, rūbus, visą butaforiją, solistus, kuriuos reikėjo atskraidinti tokstančius mylių. Kai kas sako, kad tai per didelė prabanga, kad galbūt atėjo laikas atsisakyti lietuviškos operos.

Tokioms kalboms nedelsiant reikia užkirsti kelią: lietuviška opera nėra prabanga, bet būtinybė. Paziūrėjus į

salėje susirinkusią publiką — visų kartu, visų „abangu“, iš arti ir toliau suvažiuosius mūsų tautiečius, akivaizdu, kad opera reikalinga. Joks kitas koncertas ar renginys tiek publikos nesutraukia. Ir šį kartą toji publika reiškė savo pasitenkinimą ne tik paskutiniams akordams nuskambėjus, bet tebereiškia iki šiandien. Beveik visuotinė nuomonė: „Kaukių balius“ buvo vienas geriausių pavykusių Lietuvių operos spektaklių. Su ta nuomone reikia sutikti: ieškant minusų, visuomet jų rasime (neapsieita be jų ir šį kartą), bet į pozityvius reiškinius reikia vis dėlto žiūrėti kiek atlaidžiai. O Lietuvių operos „Kaukių balius“ yra vienas tokių pozityvių reiškinų.

Julius D. Bartnykas

Valdovas Riccardo (Bronius Tamašauskas).

Amelija (Valerija Balseytė).

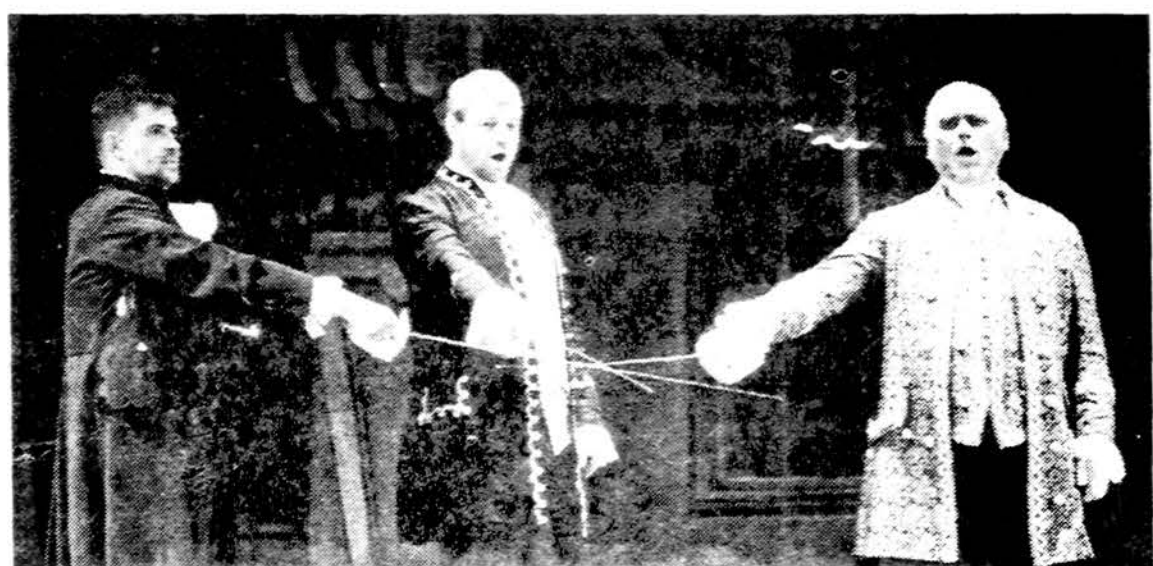
Renato (Dainius Stumbras).

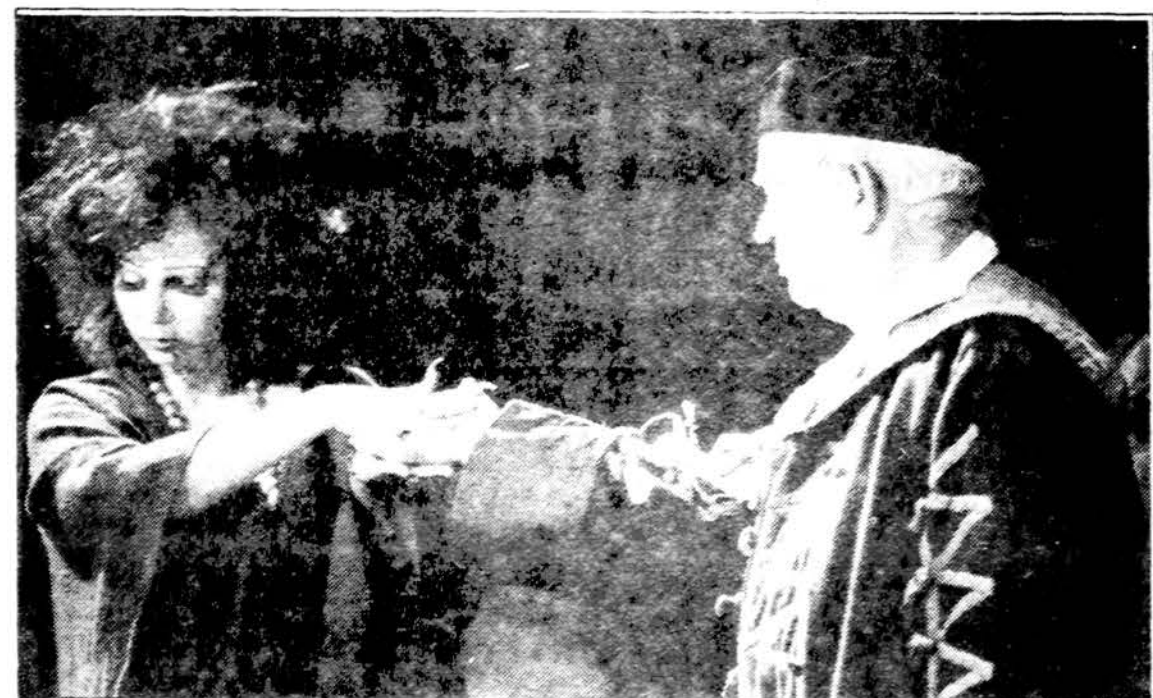
Pažast (Nida Grigalavičiūtė) ir valdovas Riccardo (B. Tamašauskas).

Teisejas (Julius Savrimas). Visos nuotraukos Jono Kuprio.

Samokslininkai, susitarę nužudyti valdovą, iš kairės: Renato D. Stumbras, Tom (Liudas Norvaiša) ir Samuel (V. Bakula).

Burtininkė Ulrika (L. Rackauskaitė) ir jūrininkas Silvanas (V. Momkus).

Svečiai linksminasi puošniame kaukių pokylyje, neįsąmonėdami, kad netrukus įvyks tragedija.